

24- “Ene”nin mahiyeti mevhumedir, rububiyeti hayalîdir. Vücudu bir şeye hâmil olamaz.

“Ene”nin mahiyeti mevhumedir, rububiyeti hayalîdir. Vücudu bir şeye hâmil olamaz. Ancak mizanü'l-hararet gibi Vâcibü'l-vücut'un rububiyetine ait sıfat-ı mutlaka-i muhitayı bilmek için bir mizan vazifesini görüyor.

“Ene'nin mahiyeti mevhumedir.”

Yani ene hakiki, sabit, kendi başına kaim bir varlık değildir. İnsan “ben” der; fakat bu “ben” dediği şey hakiki malikiyet değildir. Sadece anlamak için verilmiş farazî bir ölçüdür. Nasıl haritada çizilen çizgiler arazide gerçek duvarlar değildir; fakat sınırları anlamaya yararsa, ene de hakiki bir mülk sahibi değildir; fakat Allah'ın mutlak malikiyetini anlamaya yarayan hayalî bir sınırdır.

Misal: Bir çocuk oyun oynarken “burası benim evim, burası senin evin” diye yere çizgi çizer. O çizgi hakiki mülkiyet meydana getirmez; sadece oyunda bir ölçü olur. Ene de böyledir. İnsan “benim ilmim, benim iradem, benim mülküm” der; fakat bunlar hakiki manada onun değildir. Bu sözler, Allah'ın sonsuz ilim, irade ve mülkünü anlaması için verilmiş farazî ölçülerdir.

“Rububiyeti hayalîdir.”

İnsan kendi küçük dairesinde “ben idare ediyorum, ben düzenliyorum, ben sahip çıkıyorum” zanneder. Fakat bu rububiyet hakiki değildir; hayalîdir. Çünkü insan kendi bedenini bile tam idare edemez. Kalbini çalıştıramaz, kanını dolaştıramaz, hücrelerini yenileyemez, uykuda kendini koruyamaz. Buna rağmen kendisine küçük bir idare hissi verilmiştir ki Allah'ın hakiki rububiyetini anlasın.

Misal: Bir baba evinde çocuklarına bakar, sofrayı kurar, eşyayı düzenler ve “ben bu evin idaresinden mesulüm” der. Fakat ekmeği yaratan o değildir, suyu yaratan o değildir, çocukların kalbini çalıştıran o değildir. Onun idaresi hakiki rububiyet değil, sadece emanet ve

sebeup dairesinde bir vazifedir. İnsan buradan şunu anlamalıdır: “Ben küçük bir haneyi bile gerçek manada idare edemiyorum; şu koca kâinat hanesini idare eden ancak Rabbü’l-Âlemîn’dir.”

“Vücudu bir şeye hâmil olamaz.”

Ene’nin varlığı o kadar zayıf ve incedir ki hakiki manada bir şeyi taşıyamaz. Yani insan “benim kudretim, benim ilmim, benim mülküm” dese de bu iddiaları taşıyacak gerçek bir gücü yoktur. Ene, yük taşımak için değil; ölçü olmak için verilmiştir. Kendisine hakiki malikiyet yüklenirse kırılır, bozulur, insanı aldatır.

Misal: Termometre sıcaklığı taşımaz, sadece gösterir. Terazi ağırlığı yaratmaz, sadece tartar. Cetvel uzunluğu meydana getirmez, sadece ölçer. Ene de böyledir. Allah’ın sıfatlarını taşımaz, onlara ortak olmaz, sadece insanın anlaması için bir mizan vazifesi görür.

“Ancak mizanü’l-hararet gibi...”

Mizanü’l-Hararet Misali

“**Mizanü’l-hararet**” yani termometre misali şudur: Sıcaklık aslında kendi hakikatiyle vardır. Biz ona “sıfır derece”, “otuz derece”, “kırk derece” demeden önce de sıcaklık yine sıcaklıktır. Fakat insan zihni sıcaklığın derecelerini doğrudan kavrayamadığı için ona bir ölçü koymuştur. “Burası sıfır derece, burası otuz derece, burası kırk derece” diyerek sıcaklığı anlamaya çalışır. Yoksa sıcaklığın hakikati bizzat “30” rakamından ibaret değildir. O rakam sadece bizim anlamamız için konulmuş bir ölçüdür.

Termometrenin Vazifesi

Termometre sıcaklığı meydana getirmez, sıcaklığı taşımaz, sıcaklığın sahibi değildir. Sadece mevcut olan sıcaklığı bize bildirir. “Hava 30 derece” dediğimizde, aslında sıcaklığın kendisi termometrenin içindeki sayı değildir. O sayı, bizim sıcaklığın mertebesini anlamamız için kullanılan bir işarettir. İşte ene de böyledir. Ene, Allah’ın sıfatlarını taşımaz, onlara ortak olmaz; sadece insanın o sonsuz sıfatları bir derece anlaması için verilmiş bir ölçü olur.

Metre Misali

Aynı hakikat uzunlukta da vardır. Bir masanın uzunluğu, biz ona “bir metre” demeden önce de kendi hakikatiyle vardır. Masa ne ise odur; uzunluğu da hakikatte ne kadarsa odur. Fakat insan zihni bu uzunluğu başıboş, ölçüsüz ve mukayesesiz anlamakta zorlanır. Bunun için insanlar “şu kadar mesafeye bir santim, şu kadarına bir metre” demişlerdir. Böylece uzunluk,

zihin için anlaşılır hâle gelmiştir.

Ölçü Hakikatin Kendisi Değildir

Mesela “bu masa bir metredir” dediğimizde, masanın hakikati “metre” kelimesinden ibaret değildir. Metre, masanın uzunluğunu anlamak için koyduğumuz bir ölçüdür. Ölçü olmasa masa yine vardır, uzunluğu da vardır; fakat biz onu tarif etmekte zorlanırsak. Demek metre uzunluğu yaratmaz, uzunluğu taşımaz, uzunluğa sahip olmaz; sadece uzunluğu anlamaya yarar.

Ene'ye Tatbiki

İşte ene de insanın içine konulmuş böyle bir ölçüdür. İnsan “ben biliyorum, ben görüyorum, ben işitiyorum, ben malikim, ben idare ediyorum” der. Fakat bu ifadeler hakiki ve müstakil bir malikiyet iddiası için değildir. Bunlar Allah'ın sonsuz ilmini, görmesini, işitmesini, malikiyetini ve rububiyetini anlamak için verilmiş farazî ölçülerdir.

İnce Fark

Termometre sıcaklık değildir; metre uzunluk değildir; terazi ağırlık değildir. Bunlar sadece sıcaklığı, uzunluğu ve ağırlığı anlamaya yarayan mizandır. Aynen öyle de ene, hakiki rububiyet değildir, hakiki malikiyet değildir, hakiki kudret değildir. Ene sadece Allah'ın mutlak ve muhit sıfatlarını anlamak için insana verilmiş mevhum, farazî ve emanet bir ölçüdür.

Bunu şöyle özetleyebiliriz: Sıcaklık, termometredeki rakamdan ibaret olmadığı gibi; uzunluk, metredeki çizgiden ibaret olmadığı gibi; Allah'ın sıfatları da insanın ene'sindeki küçük ölçülerden ibaret değildir. Fakat insan, termometreyle sıcaklığı, metreyle uzunluğu, teraziyle ağırlığı anladığı gibi; ene ile de Allah'ın sonsuz ilim, kudret, irade, malikiyet ve rububiyetini bir derece anlamaya başlar.

Netice

Demek ene, hakikati taşıyan değil, hakikati gösteren bir mizandır. Kendine bakarsa hiçbir şeydir; Allah'ın sıfatlarına ayna olursa kâinatın kapılarını açan bir anahtar olur. Bu yüzden insan “benim ilmim, benim kudretim, benim malikiyetim” derken bunları sahiplenmek için değil; “bunların hakikisi, sonsuzu ve mutlağı Rabbimdedir” demek için kullanılmalıdır.

Terazi Misali

Ağırlık, bizim “bir kilo, beş kilo, on kilo” dememizle var olmuş değildir. Bir taşın ağırlığı hakikatte ne ise odur. Fakat insan o ağırlığı doğrudan kavrayamadığı için bir ölçü koyar: “Şu kadar ağırlığa bir kilo diyelim.” Böylece ağırlık anlaşılır hâle gelir. Terazi ağırlığı yaratmaz; sadece var olan ağırlığı bildirir. Ene de böyledir: Allah'ın kudretini, ilmini, malikiyetini taşımaz; sadece onları anlamak için bir ölçü olur.

Saat Misali

Zaman hakikatte bizim “saat, dakika, saniye” dememizden ibaret değildir. Güneş doğar, batar; ömür akar; vakit geçer. Fakat insan zamanı kavramak için onu parçalara ayırır: “Bir gün, yirmi dört saat; bir saat, altmış dakika” der. Yoksa zamanın hakikati bu rakamlardan ibaret değildir. Saat zamanı yaratmaz, sadece zamanı anlamaya yarar. Ene de Allah’ın ezeli ve ebedî hâkimiyetini anlamak için insana verilmiş bir ölçüdür.

Harita Misali

Bir şehir hakikatte haritadaki çizgilerden ibaret değildir. Dağlar, yollar, nehirler, mahalleler kendi varlığıyla vardır. Fakat insan o geniş şehri anlamakta zorlandığı için harita çizer, yolları çizgiyle, sınırları renkle gösterir. Harita şehri yaratmaz; şehri anlamaya yardım eder. Ene de kâinatın hakikatini yaratmaz; kâinattaki rububiyeti okumaya yardım eder.

Para Misali

Bir malın kıymeti, bizim ona “yüz lira, bin lira” dememizden ibaret değildir. O malın bir faydası, emeği, ihtiyaca cevap veren bir değeri vardır. Fakat insan bu kıymeti anlayıp alışveriş yapabilmek için para diye bir ölçü koymuştur. Para malın hakikatini oluşturmaz; sadece kıymeti ölçmeye yarar. Ene de böyledir: Hakiki malikiyet değildir; Allah’ın mutlak malikiyetini anlamak için verilmiş bir kıyas ölçüsüdür.

Derece ve Açı Misali

Bir eğim ya da açı, bizim ona “otuz derece, kırk beş derece, doksan derece” dememizle var olmaz. Bir kapının açıklığı, bir dağın eğimi, bir çatının meyli hakikatte ne ise odur. Fakat insan bunu kavramak için derece ölçüsünü koyar. Derece açığı meydana getirmez; sadece açığı anlamaya yarar. Ene de Allah’ın mutlak sıfatlarını meydana getirmez; onların anlaşılması için farazî bir had çizer.

Renk Skalası Misali

Bir rengin hakikati, bizim ona “mavi, lacivert, turkuaz, yeşil” dememizden ibaret değildir. Renk vardır; fakat insan onu ayırt etmek için isimler ve tonlar koyar. “Bu açık mavi, bu koyu mavi” der. Bu isimler rengi yaratmaz; rengin fark edilmesini kolaylaştırır. Ene de böyledir: İlahî cemal ve sanatın kendisi değildir; fakat insan onunla Allah’ın cemal ve sanat tecellilerini anlamaya başlar.

Pusula Misali

Yönler, pusula yapılmadan önce de vardır. Kuzey, güney, doğu, batı bizim isimlendirmemizle meydana gelmemiştir. Fakat insan yolunu kaybetmemek için pusulaya muhtaç olur. Pusula yönleri yaratmaz; sadece yönü gösterir. Ene de hakikatin sahibi değildir; insanın yönünü Allah’ın rububiyetine çevirmek için verilmiş bir pusula gibidir.

Cetvel Misali

Bir kalemin uzunluğu, cetvel üzerindeki çizgilerden ibaret değildir. Kalem hakikatte ne kadarsa o kadardır. Fakat insan “şu kadar santim” diyerek onu zihninde belirginleştirir. Cetvel uzunluğu yaratmaz, uzunluğu taşımaz; sadece uzunluğu bildirir. Ene de insanın içinde böyle bir cetvel gibidir. “Benim küçük ilmim var” der, oradan Allah’ın sonsuz ilmini anlamaya geçer.

Laboratuvar Ölçeęi Misali

Bir sıvının asitlik derecesi, bizim ona “pH 3, pH 7, pH 9” dememizden ibaret değildir. O sıvının kimyevî hâli zaten vardır. Fakat insan onu anlamak için bir ölçek koymuştur. Bu ölçek, sıvının hakikatini üretmez; sadece onun durumunu bildirir. Ene de Allah’ın sıfatlarının hakikatini üretmez; kulun anlaması için bir kıyas penceresi olur.

Tansiyon Aleti Misali

İnsanın kan basıncı, tansiyon aleti takılınca ortaya çıkmaz. Tansiyon zaten bedende vardır. Fakat insan onu doğrudan göremediği için bir cihazla ölçer ve “on ikiye sekiz” der. Bu rakamlar tansiyonun kendisi değildir; sadece onun anlaşılır hâle gelmiş ifadesidir. Ene de Allah’ın rububiyetini doğrudan kuşatamaz; fakat küçük ölçülerle onu tanımaya vesile olur.

Gölge Misali

Bir cismin hakikati gölgesinden ibaret değildir. Gölge, cismin kendisi değildir; fakat cismin varlığına ve şekline dair zayıf bir işaret verir. Ene de Allah’ın sıfatlarının hakikati değildir; fakat o sonsuz sıfatları anlamak için zayıf, farazî ve işaret edici bir gölge gibidir. İnsan gölgeyi hakikat zannederse aldanır; gölgeden hakikate geçerse marifete ulaşır.

Dil ve Kelime Misali

Bir hakikat, kelimeye sığmaz; fakat kelime olmadan o hakikati anlatmak zorlaşır. Mesela “merhamet” kelimesi merhametin kendisi değildir. Ama o kelime sayesinde merhamet zihinde belirir. Ene de Allah’ın rahmetini, ilmini, kudretini kuşatamaz; fakat onları anlamak için insana verilmiş bir kelime, bir işaret, bir sembol gibidir.

Ayna Misali

Ayna güneş gösterir; fakat güneş değildir. Aynadaki parlaklık aynaya ait değildir. Ayna “bu ışık benim” derse yalan söylemiş olur. Fakat “ben sadece güneş gösteriyorum” derse vazifesini yapar. Ene de “ilim benim, kudret benim, malikiyet benim” derse aldanır. “Bendeki her şey Allah’ın sonsuz sıfatlarını anlamak için verilmiş bir aynadır” derse doğru okunur.

Netice

Bütün bu misaller aynı kapıya çıkar: Ölçü, hakikatin kendisi değildir; hakikati anlamaya

yarayan bir vasıtaadır. Termometre sıcaklık değildir, metre uzunluk değildir, terazi ağırlık değildir, saat zaman değildir, harita şehir değildir, ayna güneş değildir. Aynen öyle de ene de hakiki rububiyet, hakiki malikiyet, hakiki kudret değildir. Ene sadece Allah'ın mutlak, muhit ve hudutsuz sıfatlarını anlamak için insana verilmiş mevhum, farazî ve emanet bir mizandır.

“Vâcibü'l-vücut'un rububiyetine ait sıfât-ı mutlaka-i muhitayı bilmek için bir mizan vazifesini görüyor....”

Allah'ın sıfatları mutlaktır, sınırsızdır, her şeyi kuşatır. İnsan ise sınırlıdır. Sınırlı insan, sınırsız sıfatları doğrudan kuşatamaz. Bu yüzden Cenab-ı Hak ona küçük, farazî, mevhum ölçüler vermiştir. İnsan kendi küçük ilmiyle Allah'ın sonsuz ilmini, kendi küçük merhametiyle Allah'ın sonsuz rahmetini, kendi küçük idaresiyle Allah'ın mutlak rububiyetini anlamaya çalışır.

Bu dersin devamını inşaallah bundan sonraki diğer başlıkta inceleyeceğiz.